

Q. D. B. V.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO

FRIDERICO AVGVSTO,

PRINCIPE REGIO, ET ELECT. SAX. HEREDE.
ETC. ETC.

DISPVATIONEM PHILOSOPHICAM,
De

RELIGIONE,

L O C V M,

In Amplissimo Philosophorum Ordine Benigne concessum, vindicaturus,

PVBLCO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT.

M. SAMVEL LVCIVS,

Sora-Lufatus,

COMMILITONE

M. DANIELE HERRMANNO,

Lesna-Polono

Ad Diem 5. Sept. Anno MDCCII.

H. L. Q. C.

VITEMBERGAE.

Typis CREVSIGIANIS.

ll. diss. A
, 65

a. LXXV. 65

FRIDERICUS AUGUSTUS

FRIDERICUS AUGUSTUS

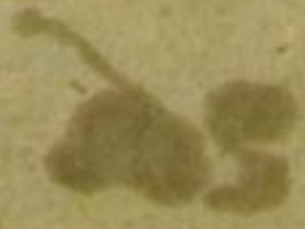
FRIDERICUS AUGUSTUS

FRIDERICUS AUGUSTUS

FRIDERICUS AUGUSTUS

FRIDERICUS AUGUSTUS

FRIDERICUS AUGUSTUS

Q. D. B. V.

C A P V T I.

Synopsis.

C Aput de Religione, etsi sæpius tractatum, necdum tamen consideratione indignum est. I. Non extendit se hoc loco ad revelata. II. Religio naturalis est omnibus hominibus, etsi multi eam eradicare tentent. III. Qvi Prudentes dici cupiunt. IV. Dantur hodie Atheismi Professores publici, & omnis Religionis contemptores. V. Qvi in quatuor classes dividuntur, quarum *prima* est eorum, qvi ore DEVM & Religionem negant. VI. Quorum specialia nonnulla nomina recensentur. VII. *Secunda* classis eorum, qvi DEVM quidem in ore habent, nullum tamen dari præter Mundum contendunt, qualis Spinoza est, cujus Philosophia de DEO & Religione recensetur. VIII. Ante eum eadem docuit Xenophanes Colophonius, cum Eleaticis suis. IX.

A 2

nec

nec non Epicurei, inprimis Alexander Epicureus. David de Dinanto an eadem docuerit, cum Alexandro? X. Plotinus a Bælio, & Aristoteles a Parkero naturalismi incusati, excusantur; non tamen Strato Lampfacenus & Andreas Cæsalpinus ab aliis ejusdem impietatis accusati. XI. Naturalismus cum similibus dogmatibus evertit Religionem XII. *Tertiam classem* constituunt, qui Regem & Politiam pro numine habere gestiunt, ut Hobbefius, cujus Philosophia summam exponitur, XIII. *Quarta* classis Prudentum, qui describuntur. XIV. Contra istos omnes ut demonstretur Religio, eligitur methodus Synthetica, quæ a suppositis, definitionibus, & Axiomatibus, procedit ad Propositiones certissimas, XV. Supponitur (1) Lex contradictoriarum XVI. (2) Cum hominibus nobis esse negotium. XVII. (3) Dari Mundum. XVIII. Afferuntur definitiones (1.) Supremi Entis XIX. (2) Absolute perfecti, XX. (3) DEI, XXI. (4) Obligationis, XXII. (5) Religionis XXIII. (6) Casus & fortunæ XXIV. Axiomata proferuntur quinque (1) imperfectum non potest esse supremum, & contra. (2) quicquid ut non existens potest concipi, ejus essentia non involvit existentiam. (3) Quicquid consilio est productum, non fit fortuito. (4) Quicquid habet esse ab aliquo, illud ab eo, a quo habet esse dependet. (5) Quicquid habet esse rationale ab aliquo, dependet ab eo, modo rationalitati conveniente. XXV. Sequuntur propositiones probatæ & explicatæ XXVI. Propositio I. Datur supremum aliquod Ens, idque unicum, & ab Entibus dependentibus essentialiter distinctum. *Prop. II.* Mundus supremum Ens non est, sed illud, a quo habet esse suum
five

five DEVS, III. Homo conditus est a DEO, ut omnia, quæ sunt præter DEVM. IV. Datur lex quædam naturæ, quæ obligat homines. V. Datur honestum & turpe in statu etiam naturali hominis, illud bonum est semper, hoc malum. *Coroll.* Lex naturæ non dependet ab utilitate. VI. Homo naturaliter obligatur ad colendum DEVM, *Coroll.* Religio est universalis inter homines.

Q. Ramben vel centies recoctam si putes palatui tuo Dissertationem istam offerre, quid mirum? Argumentum vides, quod non tantum in pluribus Eruditorum scriptis utramque paginam facit, verum etiam rudiori plebi a teneris ungviculis, cum lacte materno instillatur. Equidem non sum nescius, discursu identidem repetito, curioso, & pro more seculi, novarum tantum rerum cupido ingenio, facile moveri nauseam: cum tamen nec aera aversemur, etsi eo toto circumcingamur, nec aquam ideo spernamus, quod globus terraqueus integra maria exhibeat; æque concessum erit, de RELIGIONE, ejus inscii, atque inviti quandoque, quandam fovemus scientiam, differere. Si dicas naturali lumine non tantum notam, verum a plurimis; etiam elegantioribus ingenii excultam esse doctrinam; scias, huic rationis Oceano plurimos quidem sese commisisse, ita tamen, ut navigantium more incognitas in eodem latitantes terras, assidua forsan speculatione reperiendas, non sine omine commendaverint.

II.

Ab sit autem, ut tremenda sanctæ RELIGIONIS adyta, im-

becilli nostræ rationi investiganda proponamus! Superant ea plane captum nostrum: non sapimus ultra crepidam, nec miseris perscrutari licet revelationis divinæ mysteria, qui domi versantes circa nosmet ipsos, nobis auxiliari vix possumus. Ideo tamen agimus de RELIGIONE Philosophice, ut naturalia rationis principia, quæ nobis scintillarum instar insunt, excitemus, quo tandem auferant, & pædagogi instar animum incitent, altiores & perfectiores divinæ revelationis scholas adeundi.

III.

Etsi vero istæ, divinitatis cujusdam, quædam scintillæ, insciis nobis, atque malis etiam invitis, in animo gliscant, & quandoque, cum turpia commisimus, in tantam flammam erumpant, ut eam cum maximo labore restringere nequeamus; tamen quod horrendum dictu est, humanæ sortis jam obliti, plurimi, nefanda voce, ab hominibus recta ratione præditis segregari cupiunt: imo nefando ausu id agunt, ut connatum Religionis lumen, aut eradicent, aut minimum obscurent, oblitterent, & nescio, quo detestando modo, in Cameleontis monstrum immutent.

IV.

Pudet me scribere, infrunitam istam & periculosam indolem, quæ, non dicam DEI sancta verba, sed tantum rectæ rationis rudera irridet atque proculcat, etiam, inter eos reperiri, qui media luce vivunt. Non tantum Italia, Africa horum monstrorum est, verum etiam Gallia, Belgium, & quod turpe dictu, Germania nostra, adeo iisdem est referta, ut sub specioso Prudentum titulo passim se nobis objiciant.

V.

Vtinam vero Dive Augustine, non in dubium vocari possent tua verba: *Dixit stultus in corde suo, non est DEVS, in corde quidem, quoniam id ore, ac publice profiteri non audeat!* Talia namque vivimus nunc tempora, in quibus negare amplius non possumus, dari Atheismi Professores, tam publicos, ut facile sit

fit

fit monstrare eos digito, & dicere: Hic est. Præter id namque, quod Belgium hujus nequitiae asylum, plures exhibeat; non amplius Germanorum animi, ut olim, pietatis & superstitionis sunt tenaces, sed interfusum est hujus impietatis venenum, plenis phialis illorum animis.

VI.

Sunt autem, qui omnem abhorrent Religionem, eamque plane emasculare gestiunt, in varia positi differentia. Ultima hic stultitiæ linea est, eam profiteri publice, quæ in illos cadit, qui connatum, & divinitus impressum divinitatis sensum, nefando modo, magno cum labore suppressere, vel obruere conantur. Vix credi potest, homines talia agere, ut videantur versi in pecudes, & apti potius numerari in bestiis, quam, ut in hominum veniant computum. Dabit tamen immania ejusmodi monstra plura Gallia; * MARINVS MERSENNVS, quinquagies mille, PETRVS GREGORIVS TOLOSANVS vero, sexagies mille, hic fatetur habuisse pro Symbolo: Mens perit & corpus.

VII.

Nomina specialiora horum hominum non quidem sunt digna ut proferantur, recensenda tamen ordinis gratia nonnulla, jam olim a Scriptoribus atro carbone notata. Occurrunt hic statim ex SEXTO EMPIRICO, DIAGORAS MELIVS ob impietatem Atheus dictus, & CICERONE THEODORVS CYRENAICVS. De LVCIANO deitatem subinde contumeliosissime incessante, tandem a canibus dilaniato, videatur ** IVSTINVS MARTYR; & de AETIO temere & audacter de DEO disputante *** SOZOMENVS Recentiores sileo, GOTHOFREDVM DE VALLE; LVCILIVM VANINVM a TAVRISANO, FRANCISCVM RABLAESIVM, MATHIAM KNUZIVM, CASIMIRVM LYSCYNSKY, Turcam MAHOMET EFFENDI, & alios plures, qui tam abominan-

* *Comment. in Genes. p. 671.*

** *In orat. ad Græc.*

*** *L. 3. Hist. Eccl.*

nando modo lumen de DEO connatum extinguere fategerunt, ut
quidam horum etiam atrocissima tormenta subire non recusarint;
nefandæ impietatis pervicaces martyres!

IIX.

Parum ab his recedunt, qui, etsi nomen Dei frequenter in ore
habent, tamen nec Deum, nec diabolum, nec cœlum nec infer-
num, nec honestum, nec turpe admittunt, unoque actu omnem
Religionem, omnemque pietatem ex hominum animis tollunt.
Unum hic nominabo famosum Impositorem *SPINOZAM, qui sa-
tis audacter scribit, non dari peccatum, nisi in ordine ad civitatem,
nec posse concipi in statu naturali peccatum, atque in civili demum
decerni, quid bonum sit quidve malum. Quæ si conferantur cum as-
sertis ejus absurdis, de Fato, de Deo a Mundo minime distincto,
quid clarius indicant, quam Religionis despectum? Is sane nul-
lum Dei cultum admittit, qui DEVM a mundi machina distin-
ctum negat, nec ullum in natura honestum, vel turpe concedit,
& tandem omnem Religionem superstitionis loco habet.

IX.

Non vero plane nova sunt dogmata ista paradoxa, sed re-
perio passim apud antiquos hujus Philosophiæ vestigia, quæ pres-
sisse videtur homo atheus. XENOPHANES COLOPHONIUS,
cum universa sua, cujus ipse auctor extitit, secta Eleatica, ad DE-
MOCRITVM & LEVCIPPVM usque, hisce maxime parallela pro-
posuisse videtur. Quod enim in ore omnium erat dictærium, V-
num esse omnia, sono tantum, non sensu differt ab effato SPI-
NOZAE, quo præter DEVM nullam dari neque concipi posse
substantiam, asseruit. Audiamus **ARISTOTELEM, qui clare di-
cit, ad totum Cœlum respicientem XENOPHANEM, unum as-
seruisse DEVM. De PARMENIDE, XENOPHANIS sive Audi-
tore sive Socio vid. EVSEBIUS. DEMOCRITVM vero & LEV-
CIPPVM, nunc attingere opus non est, nota namque sunt omni-
bus horum corpuscula, quæ, nesciunt an fortuito, an necessita-
te

** *Eth. Part. II. Prop. 36. Schol. 2.*
** *Metaph. L. I. C. V.*

te quaedam Mundum constituisse videntur asseruerunt, & quæ reliqua sunt vanæ mentis vaframenta.

X.

Venio ad Epicuri de grege porcos, quorum Hyperaspistes a ** CHAVVINO vafer dicitur fuisse Atheus, quod teste CICERONE, omnem animis hominum extraxerit Religionem. De ALEXANDRO EPICVREO, Plutarchi sodali, constat, eum cum mente SPINOZAE amice conspirasse. Auctore namque ALBERTO ** materiam dixit esse Deum, & ideo omnia esse idem. De DAVIDE de DINANTO, quem secutum fuisse ALEXANDRVM, THOMAS de AQVINO testatur, ut dubitem, faciunt ea, quæ habet Magnif. ROESCHELIVS in Dissertatione de Creatione prima. *** Quicquid horum, sive asseruerit, materiam esse DEVM, sive Deum esse materiam, eodem se Labyrintho implicat. De ALMARICO certius, constat, eum docuisse Deum esse omnia, Creatorem & Creaturam esse idem. Illud v. observandum, quod notavit Magnif. ROESCHELIVS, **** hominem nasutum pro notione materiæ, nomen finis substituisse, quo omnia sint reversura. Clara interim sunt verba, quæ ex GERSONE proponit THOMASIVS, DEVM esse essentiam omnium Creaturarum.

XI.

Nescio an jure BAELIVS * PLOTINO paria adscribat, videtur namque universa Schola Platonica ab hisce absurdis maxime recedere, in quo consentientem habeo JACOBVM THOMASIVM. Illud vero me pene male habet, quod doctissimus SAMVEL PARKERVS ** Aristoteli rem tam absurdam tribuere voluerit, & ante eum jam pridem CLEMENS ALEXANDRIVS. *** Causam vero Aristotelicorum quorundam, potissimum

B

STRA-

* *De Relig. Nat.*

** *Phil. tract. 3. Cap. 13.*

*** *Thef. 4.*

**** *loc. cit.*

* *In vita Plotini.*

** *De DEO & Provid. Disp. Pect. 24. p. 65.*

*** *In admonit. ad gentiles.*

STRATONIS LAMPSACENI contra CICERONEM, & ANDREAE CAESALPINI contra laudatum PARKERVM, non agam.

XII.

Quid vero lacunas istas colligo putridas & foetidas? hauserint Naturalistæ sua deliramenta, unde voluerint, dicant etiam hic, cum his idem cornu inflantes GLISSONIANI, BIVSIANI, & HYLOZOICI, quid velint. Nobis sufficit dogmata ista, cum existentiam DEI, a Mundo distincti, inficientur, omnem evertere Religionem.

XIII.

An vero in stultitia recensitos superent COSMVS Italis, & HOBBSIVS, judicent alii? Horrendum dictu est, quod isti, Principes & Reges pro numine habere, gestiant, eoque jam omnem Religionem naturalem & revelatam auferant. Merito SAMVEL RACHELIVS miratur, quomodo ullius Viri docti bonique suffragium mereri potuerit HOBBSIVS, magis tamen admiratione dignum conseo, qui Vir, teste illustri Polyhistore SCHVRZFLEISCHIO *, in recondita Philosophiæ, quæ mores spectat, scientia, apprime versatus, in tam aperte absurda prolabi potuerit, iisque tam pertinaciter adhærere, & omnia scripta sua coinquinare. Derogat Revelationi omnem certitudinem, & homines ipsos in tam miserum conjicit statum, ut etiam rationem, quæ vix imperium agnoscit voluntatis, nunc civili subjiciat potestati. Religionem nequidem Philosophiam esse concedit, sed in omni Civitate legem, & propterea non esse disputandam, sed implendam. Etsi vero Pietatem naturalem hic excipere videatur, tamen, quod ipsi perquam familiare est, non una dicit, sed in tenebris diversa miscet. Quid enim tandem erit Pietas naturalis, si etiam in iis, ex quo per ratiocinationem, consequentiæ contumeliosæ possunt derivari, Religio non Philosophia est, sed lex Civitatis. Et illa demum, etiam in his rebus est recta ratio, quæ submittitur rationi Civitatis? Plura nunc non afferemus

qvi-

* Epist. 131.

quibus Religionem destruere, ac omne impietatis genus introducere conatus est, nec ista nunc refutabimus, ne, si unum refutetur, alia nobis obtrudat, quæ, ut ex Lernææ Hydræ capite uno amputato, septena renascantur, brevitati nostræ minus convenientia.

XIV.

Tandem non est prætermittenda Titanica quorundam Impietas, qui etsi fateantur, dari quoddam supremum Numen, in meditullio tamen cordis Bacchanalia vivunt, omni religioni tanquam tralatitiis infirmi popelli opinionibus illudentes. Vix credibile est, istos homines, quos emotæ mentis putares, affectare titulum Prudentum: nullum enim unquam commentum tam stultum, atque sui eversum fuit, quam hoc ipsum. Non negant prorsus Summi Numinis existentiam, nec ore omnem Religionem inficiantur, ne opprobria irreligiosis obtingant, & gratiam hominum amittant; severitatem tamen religionis oderunt, sicque judice CHAVVINO * neutri sunt, nec Deo nec Hominibus plane accedentes: mutila quædam hæresis sectæ Atheisticæ, quæ non quidem probat Atheismum exosum, omnem tamen cultum & Religionem expectorat, & obliterat, vel si cultum quendam profitetur & præstat, simulatum tantum & fictitium. Prudentiam ergo isti putant, DEO & hominibus imponere, imo plane magnam & singularem, fortes enim appellari cupiunt, les Esprits forts. Vid. Voetii Disputationes.

XV.

Possemus supersedere demonstrationi existentia Religionis, nec tamen opus foret prolixa argumentatione, quam potius obtestatione, si cum hominibus sanæ mentis tantum, nobis foret negotium; sed quod dolendum est, jam recensiti Religionis subsannatores, tam emoti videntur a ratione humana, ut cum Satyris aptiores sint inter medias sylvas, quam inter homines vivere. Quid tandem cum bubonibus istis agendum quorum oculos, clausos nescio, an cæcos, splendidissimum veritatis

B 2

ju.

de Relig. Natural. Cap. 1.

jubar non perfringit? rationes non magis audiunt, quam si
D. ANTONIVS suibus & Avibus, aut Franciscus fratri suo, asino,
concionetur. Si putemus absurda, & semet evertentia dogmata,
nec refutatione digna esse, nec veritatem, omnium mentibus ta-
cita quadam jucunditate se insinuantem, prolixiori demonstra-
tione opus habere; Quid aliud nobis promittere possumus, quam
jactationem magnæ, contra veritatem obtentæ, victoriæ. Ita
ergo procedendum, ut ex suppositis, & evidentissimis definitio-
nibus tandem propositiones demonstrativæ eliciantur, vel ideo ve-
ræ, quod supposita & definitiones concessa fuerint, quæ metho-
do etiam ideo utemur, quod maximam partem hostes veritatis,
quæquam præpostere & callide, ea usi fuerint.

XVI.

Supponere hic vix quicquam licet; effrænis enim licentiæ,
quidlibet negandi, quæ specioso Philosophandi libertatis titulo
hisce hominibus venit, eo usque jam dementiæ progressa est, ut
quicquid de Ente æterno vere, & infinito, de honesto & turpi,
de lumine naturæ & principiis innatis dixeris, ea omnia alto na-
so despiciant. (1.) Legem tamen contradictoriarum, etsi ra-
tionalitatem & divinitatis rudera ejurare cupiant, negare non po-
terunt: *impossibile est idem esse & non esse, imo nec negabunt, ni-*
potius virgis quam rationibus refutari malint.

XVII.

Laborent vero, quantum velint effrænes homines in ne-
ganda naturali Religionis notitia, quæ altissimas in humana mente
egit radices. Negent etiam horrendo, & impudentissimo ausu
quid tandem velint, hoc fatebuntur (2.) *se esse homines, in pe-*
ctore gestare se cor admirando modo constructum, oculos habere elegan-
ter confectos, tamque artificiose fabri factum circumgestare cor-
pus ut etiam prudentissimos in admirationem rapiat: fatebun-
tuntur etiam se multis infirmitatibus obnoxios, se non dedisse
sibi met actualem existentiam. Secus enim si illud negabunt, bestiis
eos annumerabimus, si hoc vero, mentis emotæ erunt, qui tamen
gravissimo Prudentum superbiunt titulo.

XVIII.

XVIII.

Sunto porro Cartesianissimi hi homines, qui summam putant prudentiam de omnibus dubitare, etiam quod cœlum, terra & mundus sit, tamen nunc, quippe non tyrones, sed prudentes Philosophi, Scepticis Acatalepticisque absurdiores non erunt, ut falsa ista omnia esse dicant, quin potius non in primis hisce dubitantis Philosophiæ liminibus hæsitantes, sed præ aliis sapientes, pleno assensu hoc dabunt: (3) *Dari admirandam Mundi machinam, abstrusissimos in ea Naturæ effectus, talemque partium structuram, quæ intellectum humanum superat, ac assiduarum speculationum sufficientissimam præbent materiam.*

XIX.

Illud quidem usitatissimum est iis, qui omnem Religionem ex alto despiciunt, ut infirmæ ratiocinationis, præcipitantiæ auctoritatisque nobis objiciant præjudicia, ac ex hisce straminea blaterent esse pro Religione deducta argumenta. Verum quam falsa ea omnia sint, demonstrabit simplex rerum apprehensio, quæ tanta apud nos prædita est veritate in hac materia, ut ne ipsi contra eam hiscere quidem audeant. Id namque (1.) nobiscum per Supremum intelligunt: *Quod est a se, cujus essentia involvit existentiam, quod ipsum a nemine alio productum est, etsi cætera ab eo dependeant.* Non negat hoc Antesignanus Naturalistarum SPINOZA, sed hanc in Ethica sua definitionem ponit: per causam sui, intelligo id, cujus essentia involvit existentiam, sive id, cujus natura non potest concipi, nisi existens: quam tantisper pro vera habebimus, quoniam ad asserta pro Religione proferenda multum facere poterit, etsi non diffiteamur, definitionem SPINOZAE, & captiosam & falsam esse. Vid. POIRETT *

XX.

(2.) Per absolute perfectum, uti nil aliud possumus intelligere, quam *quod omnes perfectiones simpliciter tales continet, ita id, quod infirmitatibus est obnoxium, imperfectum verissime dicitur.*

B 3

Secus

*Fundm. Ath. Everf.

Secus enim si in absolute perfecto darentur imperfectiones, & absolute perfectum foret, & non foret, qui conceptus prorsus contradictorius est.

XXI.

(3.) Per DEUM intelligimus *Ens plenissimis & meris realitatibus præditum, quarum nulla vel minimam imperfectionem involvit, quæ cum omnes ex Spiritualitate & independentia, tanquam fonte, fluant, eodem Sensu, aliis duntaxat verbis, dicemus DEUM SPIRITVM INDEPENDENTEM.*

XXII.

(4.) Obligationem dicimus: *Vinculum Juris, quod necessitate adstringimur alicujus rei præstandæ.*

XXIII.

(5.) Nomine Religionis venit *Divinus cultus, tum quoad actum elicitum, tum quoad imperatum uno verbo, per Religionem intelligimus supremi Entis, a quo cætera omnia dependent, venerationem.*

XXIV.

(6.) *Casus est causa per accidens in actionibus rerum naturalium, ob certum finem susceptis, ubi præter intentionem alius nonnunquam accidit eventus.* (7.) *Fortuna est causa per accidens, in actionibus hominum certo consilio susceptis, ubi præter intentionem alius nonnunquam accidit eventus.*

XXV.

Progrediendum nunc ad specialiora axiomata tam evidentia, ut a nemine sanæ mentis negari possint.

1.) *Imperfectum non potest esse supremum Ens, & Ens omnium supremum esse prorsus perfectissimum debet, siue omnes continere perfectiones simpliciter tales.* Patet hoc ex conceptu Entis Supremi

mi

mi, id namque est causa sui, h. e. nullam aliam agnoscit causam (per definitionem 1.) Id vero quod nullam aliam agnoscit causam, independens est necessario, & consequenter infinite perfectum, secus namque imperfectissimam agnosceret imperfectionem, transiisse ex nihilo in aliquid, imo non foret independens, nec a se, quoniam a perfectione possibili dependeret. Imo aperta est contradictio, esse supremum, & tamen minimam adhuc possidere imperfectionem. Foret namque & potentissimum & perfectissimum, quoniam diceretur supremum & independens, quæ sane summa perfectio, & simul impotentissimum & imperfectissimum, quoniam minimam ponere non posset perfectionem, minimæ imperfectioni oppositam. Verissimum ergo est axioma. Quia impossibile est, idem esse supremum, a se, & perfectissimum, & tamen non esse supremum, sed agnoscere supra se, quod adhuc est perfectius, dependere a perfectione possibili & esse imperfectissimum (per suppos. 1)

2) *Quicquid, ut non-existens potest concipi, ejus essentia non involvit existentiam.* Hoc fluit ex axioma præcedaneo & definit. 1. Etsi namque existentia & essentia in rebus omnibus sint realiter inseparabiles, tamen in omnibus Entibus imperfectis, conceptum essentiæ habere possum, etsi non concipiatur illius rei existentia. Id vero, quod summe perfectum est, non aliter, nisi existens, concipere possum. Secus enim non perfectum, sed imperfectissimum conciperem. Sic existentia hominis hujus vel illius non est juncta necessario essentia; sive clarius: poterat aliquis de homine conceptum habere, ut tamen negetur, eo momento de quidditativo conceptu existentia; hoc intelligi debet quando dicimus essentiam non involvere existentiam. Alias enim omne Ens reale existere, est verissimum.

3.) *Quicquid consilio est productum, non fit fortuito.* Hoc est verissimum. Quicquid enim præter notionem voluntatemque agentis producitur, atque inopinato ex confluentibus causis evenit, casu sive fortuito fieri dicitur; Quicquid vero consilio fit, cum sapientis rei excogitatione, ex sapientissimo nexu causarum ad producendum effectum: id ergo, quod ex sapientissimo causarum nexu oritur, non potest oriri præter notitiam &

vo.

voluntatem agentis; secus enim & foret casuale, & non foret, quod est contra suppositam contradictoriarum legem.

4.) *Quicquid habet ab alio esse suum, id ab eo, a quo habet esse, dependet.* Si enim non dependeret ab eo, non amplius haberet esse ab illo. Si ergo pensitemus Entis a se excellentiam & Entium ab alio imperfectionem cum illa conferamus, omnia præter Ens a se, dependentia, & propter dependentiam subjecta reperiemus.

5.) *Quicquid esse rationale habet ab alio, id etiam modo rationalitati maxime congruo ab eo dependet.* Dependet namque quæ totum esse, (per Axioma præcedens) Ergo etiam quæ esse rationale, ut conscientia proinde subjectionem & dependentiam, amorem etiam illius, a quo esse suum habet, statim indicet, & amoris vinculo rationalem creaturam arcte colliget, eumque propter amorem activum ad reciprocum amorem obliget.

XXVI.

Ex hisce Suppositis definitionibus & axiomatibus per consequentiam firmissimam & immeditam ducuntur assertiones, quæ negari non poterunt.

PROPOSITIO. I.

I Datur Supremum aliquot Ens, idque unicum, & ab Entibus dependentibus essentialiter distinctum.

Demonstratio est facilis. Alias enim nullum plane daretur existens in rerum natura, cum id quod imperfectum est a se esse non possit, sive supremum: (per Axiom. 1.) sed dantur innumera Entia imperfecta, E. tandem ab aliquo sint quod supremum est, necesse est, tam diu enim negatur existentia imperfectorum Entium quam diu negatur existentia alterius Entis, quod est a se, sive supremum: per definitionem 1.) & quod non est a se, uti non est absolute perfectum (per definit. 2.) ita nec est est supremum. (per Axiom. 1.) Ex hætenus dictis fuit unitas Entis supremi, si namque aliud præter id ipsum esset supremum, jam non possideret omnes plenissimas

rea-

realitates, imo non esset supremus, quia haberet sibi æqualem, ratione cujus supremus non foret. Esse autem Ens supremum non abstractum quoddam, sed essentialiter distinctum ab imperfectis, evidens est, quoniam alias unum idemque, quæ rem foret supremum & infimum, perfectissimum & imperfectissimum, & sic jam perfectum tantum esset mere fictum, imo nullum, quia imperfectum non admittit omnes perfectiones, perfectum vero includit (per definit. 2.)

PROPOSITIO. II.

Mundus supremum Ens non est, sed illud, a quo habet esse suum, sive DEUS.

Nihil certe absurdius unquam dici vel fingi potuit, quam hunc Mundum a se esse, & e turbulenta atomorum concursione prodisse. Nihil vero magis admiratione dignum videtur, quam explosam Epicuræorum Morosophiam, nunc a nonnullis recoctam plurimorum, etiam prudentum, ut dici volunt, sustentari suffragiis. Aperte absurdum! Ens supremum est id, quod est a se, cujus essentia involvit existentiam, quod productum est a nemine, etsi cætera omnia ab eo dependeant, (per definit. 1.) nullum horum de mundo dici potest: causa sui non est, quia essentia non involvit existentiam, potest namque optime mundus sive existentia concipi, plane uti concipimus alium Mundum præter istum, etsi eundem non concipiamus ut existentiam. Sed vero, quod ut non existens potest concipi illius essentia non involvit necessario existentiam (per Axiom. 1.) Si dicas: Mundum tamen non productum esse ab alio sed coaluisse fortuna ex Atomis, ulcus tangis: si namque ex Atomorum concursu demum resultavit, jam eo ipso cœpit esse, & jam ab alio, suum esse habet, & ab eo, a quo esse habet, dependet [per Axiom. 3.] & sic supremum Ens non est. Imo nec fortuitus Atomorum concursus admirandam hanc machinam efficere potuit: Cernimus enim in compage Mundi, admirandam in ejusdem fabricatione sapientiam, id vero, quod

consilio hoc modo prodiit, fortuna & casu non existit, (per
Axiom. 4.) Attendamus porro ad rem! quid est Atomus?
num tantam perfectionem habet, ut sola naturæ virtute existen-
di ei competat necessitas? Id quod necessario existit, infinite
perfectum esse debet, non diffidente SPINOZA. An vero Ato-
mus perfectiones omnes continet? cur omnes Atomus tandem in
Mundum coaluerunt vagabundis & hinc oberrantibus perfecti-
orem. Sic perfectissimum, ut perfectius fieret, transit ad im-
perfectius quoddam; contradictiones innumeræ! Tandem sint A-
tomus a se, unde motus ipsis competit? a gravitate quod dixit
EPICURVS? explosum hoc a Magnif. ROESHELIO disputat. de
Creatione. Conveniat porro motus ipsis a se, unde conjunctio
Atomorum tam sapiens, harmonica & admiranda? consilium for-
te, Intellectus, idonei electio & infinita Sapientia ipsis inest? de-
lirus sit, qui hæc sentiat. Nec pudet, nec piget aurea prorsus
verba Magnific. ROESCHELII, Præceptoris & Hospitis venerandi
utut prolixa, ex citatæ Disputat. Thef. 46. apponere, quibus E-
picuræ sententiæ jugulum petit; *Vt vero Atomus a se ipsis esse
non posse perspicias, finge solitariam atomum ex omni æternitate, in im-
menso spatio habitare; annon vero ea in vasta sua solitudine solivaga
spectaculum perridiculum videretur? Eam ab omni parte diligen-
tissime circumspice, & quanta potes attentione adverte, quid in ea
deprehendas, ut a se sola sempiternam stabilitatem habeat, ut hac
figura atque magnitudine potius quam alia quacunque gaudeat, ut
sine causa in spatio immenso hunc occupaverit locum. Et si impe-
trare à te poteris, extitisse eam, expende, cur non sola? cur alie
innumerabiles simul extitere, cum nullum iis invicem commerci-
um intercedat, neque altera alterius causa sit? Porro si atomus nul-
lo pacto in existentiam proruperunt sed qualibet à qualibet soluta,
sua virtute existit sibi que ipsa existendi principium est, fortuitum
esse necessum est singulis, reliquas omnes existere. Et sic erunt en-
tia & necessaria & contingentia, possibilis, & talia, que possint
non esse. Si possunt non esse cur existunt? Si sunt vere infinita,
qui potuit aliquid nasci? Infinita quippe corpora equalia sunt in-
finitis spatiis, & si equalia sunt, implent eadem, si implent, interci-
pitur omnis Naturæ Epicuræ motus & actio.*

PRO-

PROPOSITIO III.

Homo conditus est à DEO, ut omnia, quæ sunt præter DEUM.

Suppositum fuit, nobis cum hominibus intercedere negotium & qui credunt, se mirum in modum constructos esse. Intueatur, quicumque hoc negat assertum, semet ipsum; Microcosmum intuebitur, innumera admiranda, inter plurimas tamen imperfectiones primam hanc reperiet, se independentem non esse. Ascendat ergo altius, & inquiret in parentes, proavos & remotissimos Majores, adiget tandem subsistere in aliquo primo. Etsi vero constet etiam ipsi Naturæ repugnantem processum in infinitum nonnullos cum Spinoza asserere, tamen etiam non ignotum est, Spinozam eundem, à Rabbi Ghasdai defensum, refutare. Unde vero primus Homo? aut à se aut ab alio, non a se, Hominis enim essentia non involuit existentiam, iergo nec primi hominis; secus namque primi Hominis essentia toto Cælo esset diversa ab essentia aliorum hominum, eruntque jam omnes homines generati, effectus primi hominis æquivocus nec hominum nomine digni. Cujus vero essentia non involuit existentiam non Ens supremum (per definit. 1.) Patet res porro: Ens supremum continere debet omnes perfectiones (per Axiom. 2.) Homo vero in conceptu, plurimas imperfectiones involuit, ergo supremum Ens & a se esse non potest. Imo quia imperfectum non potest esse Ens supremum, toto genere jam aliam habet essentiam ab Essentia Entis supremi, & jam opponetur ei quod est à se, sive quod perinde est, erit ab alio, Si ab alio, sane à nobiliori & potentiori; hominem enim alium hominem facere non posse, omnes scimus. Quis vero iste? num casus aut fortuna? Inspiciat hoc asserens cor humanum, oculum, cerebrum, vel quamcunque tandem velit corporis partem & illam conferat cum structura ejusdem membri in aliis hominibus. Uno eoque modo cor deprehendet stupendo modo constructum, arterias corporis humani minimas etiam, exacte proposito exemplari correspondentes, uno verbo, simili ratione formatam machinam. Quis auctor tanti consensus tamque sapientissimæ har-

monia? an casus an natura? Si casus, quomodo tam sagax artificium intulit, & unum & idem & simillimum innumeris myriadibus hominum continuat? sed casus non potuit rem tam sapienti consilio productam efficere, (per Axiom. 3.) ergo Natura. Quæ vero illa, Mundus forte? Vnde cogitatio hominis, quam nullibi in Cælo & in Terra reperio. Non potest esse causatum nobilius sua causa, ergo Naturam aliam, quam Mundum quærere debemus, nobiliorem, & intellectu summo, & Sapientia præditam. Hæc ergo DEUS est, a Scholasticis Natura naturans dicta. Est ergo uti totus Mundus à DEO, ita etiam primus Homo, Q. E. D. Non est quod objiciat quis, formari hodie homines ab hominibus per generationem; id enim non quæritur, sed unde primus homo habuerit esse, & à quo dependeat. A quo enim ille dependet, ab eo & nos dependebimus, mediate utut. Sic ergo in nosmet intuentes DEUM advertimus & quasi palpamus, ut proinde morosophia illorum tantum deridenda sit, qui DEUM à Natura distinctum negant; Morosophiam recte dico, isti namque homines primam Sapientia regulam negligunt; Nosce te ipsum.

PROPOSITIO. IV.

Datur Lex quædam natura, quæ obligat homines.

Datur enim Ens aliquod vere supremum (per Proposit. 1.) a quo, uti cætera omnia, quæ vere sunt, ita potissimum homo etiam esse accepit, (per Proposit. 3.) à quo vero aliquid habet esse suum, ab eo quoque dependet (per Axiom. 4.) Imo quia esse rationale accepit Homo à DEO (per Supposit. 1.) dependet etiam à DEO, modo rationalitati maxime congruo (per Axiom. 5.) Sola v. observatio Juris naturæ & observatio honestarum actionum, imo ipsa lex Naturæ, cordibus inscripta & connata, à belluis nos distingvit, nec aliter possum concipere dependentiam quandam rationalitati convenientem, quam ut rationalis Homo cogitet se à DEO cepisse esse suum, ut fa-

ca-

teatur, dependere se, & propter omnia sibi concessa ad gratias habendas impelli. Non quidem indiget meridies luce, nec propositio nostra demonstratione, vel centum interni testis testimoniis asserta, stabilita, vindicata. *Εκ περιεργίας* tamen hoc addimus, DEUM hominem non alium, quam rationalem creare voluisse, ergo eundem etiam non ad solam vitam mortalem, qualem bruta vivunt, sine sensu & cognitione sui condere voluisse, nec potuisse. Secus enim & intellectualis Homo foret & non intellectualis, quia non ad finem rationalem creatus esset, quod est contra Suppositum. Intuamur 1.) porro nosmet ipsos; voluntas nostra ita comparata est, ut dato objecto amabili natura actum Amoris ex se eliciat: amabilius vero objectum ubi reperiam, quam DEVM, quam mei similem? Ergo eo ipso obligamur, jam interna lege, DEO & hominibus. Nihil ergo magis hominem decet, quam ut conditorem suum amet, eum revereatur, omniqve laude prosequatur, quod ipsum ad generalem rationem legis jam sufficit.

PROPOSITIO V.

Datur honestum & turpe, in statu etiam naturali hominis, illud bonum est semper, hoc malum.

Non jam multis probabo honestum & turpe, actibus per se, & præcisa omni superioris voluntate inesse, & hac ratione morale distingvi a legali; illud dixisse sufficiat, honestum & turpe per legem promulgatam in corde clarissimis se insinuare radiis mentibus nostris, ut proinde non possimus dubitare de ratione honesti & turpis, in statu etiam naturali. Absurdum ergo docuit SPINOZA in Ethica: In statu naturali ne quidem concipi posse peccatum. Datur enim lex, quæ obligat homines, (per Proposit: præcedent) Ergo, quod cum ista lege convenit in actionibus nostris, est bonum, quod non convenit: est malum. Vti ergo lex non est aliquod Ens rationis, ita quoque honestum & turpe pro mera opinione haberi non potest.

COROLLARIUM.

Lex Natura non dependet ab utilitate.

Non enim in essentia sua involvit socialitatem, nec requiritur ista ad conceptum juris, etsi, tanquam necessarium consequens, per communicationem juris inferatur. Id vero, a quo aliquid dependet, quodammodo prius esse debet, ex principiis Metaphysicis. Si ergo demum ex Juris communicatione resultat socialitas, multo minus consequens Juris, honesti vel turpis, potest esse vel causa, vel mensura, vel simile quid? Falsum ergo docuit Philosophus Malmesburiensis, qui homines, fungorum more, e terra subito ortorum considerari vult, sine omni unius ad alterum obligatione, etsi quilibet in ista conditione obligetur ad sui conservationem. Magis vero absurdum est, quod ex ista elicit hypothesis, naturam hominibus jus dedisse in singula, cumque multi unam rem saepius appetant, omnibus in statu naturali impertivisse voluntatem laedendi. Quare tandem putat, conditionem hominum ultra societatem civilem aliam non esse, quam voluntatem laedendi. Itane vero Deucalion exurgere fecit homines jactis lapidibus, ut proiectus alter in alterius caput, alteri bellum inferat, atque sic omnes in omnes certamen natura parent. Indigna Philosopho nedum Christiano, assertio! Invitat nos benigna mater, Natura, Juris communicatio, imo indigentia ad societatem, ad amorem, ad vitam tranquillam, non ad bellum & interitum. Quid porro dicendum? nonne sic fenestrae, imo portae nequitiae aperiuntur, si id omne justum natura dicamus, quod est utile. Plura nunc attingere opus non est, hujus enim Philosophiae inurere velle carcinomata, Augiae foret purgare stabulum.

PROPOSITIO IV.

Homo naturaliter obligatur ad colendum Deum.

Quod ex antea, dictis est evidentissimum. Homo namque
nobi-

nobile utut Ens, imperfectum tamen est (vid. Própolis. 3.) adeoque non est Ens supremum (per Axioma 1.) sed a Deo five Ente perfectissimo conditus, (per Propos. 3.) & ideo, quia conditus est a Deo, accepit a DEO esse suum, & consequenter ab eo dependet (per Axiom. 4.) & quidem dependentia rationalitati maxime congrua (per Axiom 5.) quæ in eo consistit, ut cum per rationem intelligere possit, quanta in se collata sint a supremo Ente bona, eo ipso fateatur, se obligatum esse ad mutuam amorem illius, a quo omnia habet, quibus fruitur. Imo non potuit DEVS, qui tantum amavit hominem, ut eum, non dicam, ad similitudinem suam formarit saltem præ cæteris creaturis nobilissima essentia instruxerit, eum creare sine obligatione ad amorem reciprocum. Etenim, teste SPINOSA* *cum rem nobis similem amamus, conamur, quantum possumus efficere, ut nos contra amet.* Si ergo hominem amat DEVS, vult ut ab ipso, vicissim ametur, & homo ad amorem obligetur: Eo ipso ergo jam tam altas radices egit lex, ut dubitem, DEum rationalem creaturam ex legem creare potuisse. Lex vero ista naturalis, cum ea, quæ in se moraliter bona vel mala sunt præcipiat vel vetet, & homines obliget, ante omnia obligare debet ad agnoscenda DEI beneficia, & glorificationem Creatoris, submissionem etiam, & conformationem in actionibus in quo consistit naturalis cultus divinus, ad quem proinde sic ex naturalibus principiis homo obligatur, Q. E. D.

COROLLARIUM.

Religio est universalis inter homines.

Cum natura enim rationali oritur, & tam late patet, quam ipsa rationalis Natura. Quare videmus barbaras etiam nationes, in universum omnes DEO religiosum cultum offerre. Si terram percurramus, observabimus forte, urbes sine mœniis sine literis, inbarbara inscitia demersas nationes, sed tamen non occurret, quæ DEVM non adoret.

* *Eth. part. 3. Prop. 33.*

CAP

C A P V T II.

Synopsis.

Connexio cum capite præcedente §. I. naturalis Religio pure talis non datur hodie II. Definitiones 1) Religionis naturalis, III. 2.) fundamenti IV. 3.) civitatis V. Axiomata VI. 1.) quicquid lædit sanctitatem Dei, & Majestatem, id Religionis naturalis esse nequit. 2.) nullum fundamentum suo fundato est posterius & quicquid fundato ut posterius potest concipi, illud illius fundamentum esse nequit. 3.) quicquid in natura fundatur immediate, citra sacrilegium nemo ad se vi trahere potest. 4.) ad quodcunque homo naturaliter obligatur, ad id ipsum omnes nullo excepto obligantur. 5.) Civitas insequitur demum statum naturalem. 6.) Princeps Civitatis non est supra Deum. 7.) omne id quod infidiatur tranquillitati publicæ, est perniciosum, & quo magis quid tranquillitatem civitatis promovet, eo magis est conveniens.

Sequuntur Propositiones 1.) Religio non est lex civitatis, multo minus terrificamentum ad percurrendos hominum animos excogitatum, sed vere lex omnibus hominibus ingenta. Notatur simul in probatione Hobbesius & Machiavellus. Propos. 2.) fundatur proxime Religio non in potentia divina, multo minus in socialitate, minime disfidis hominum, sed ἐν τῇ ὑπεροχῇ, atque bonitate divina. 3.) Religio potestati civili subjecta esse non potest, nec potest Princeps Religionem talem vel talem imperare. Quousque libertas Religionis se extendat, explicatur, nec non, quatenus potestati civili subjaceat,

at,

at, ubi de officiis Magistratus circa Religionem. 4.) Non
decenter etiam secundum naturam colitur nisi unus,
&c. ubi de Politheismo gentilium, de Trinitate, an e ra-
tione nota, de cultu Imaginum. 5.) Omnis cultus
crudelis & ridiculus, maxime vero simulatus, est con-
tra Religionem naturalem. 6.) Etsi naturaliter obli-
gemur ad colendum DEVM, tamen omnes etiam na-
turaliter ita comparati sumus, ut, si nostram conditio-
nem intueamur, fateri necesse habeamus, Cultum no-
strum divinum, quatenus naturalis est, esse admodum
imperfectum, perfectionemque magis esse conveni-
entem. 7.) Religio Christiana maxime naturalis est.
8.) Religio nulla statui civili est tam conveniens, quam
Christiana, ac speciatim Lutherana, quod probatur, in-
ductione classicarum Religionum, Gentilis Judaicæ, &
Turcicæ. Jesuitæ multa docent, cum statu civili pu-
gnantia. Notatur Johannes Mariana, & plura recen-
sentur Romanæ Ecclesiæ dogmata, quæ tranquillita-
tis Reipublicæ jugulum petunt. Sententia de causa
majestatis statui civili convenientiorem esse quam con-
trariam asseritur, & dissertationi finis imponitur.

I.
Sufficienter demonstratum esse puto, hominem obli-
gari ad cultum aliquem divinum ut de existentia
Religionis dubitare non possimus, modo oculos ite-
rato intuitu conjiciamus in ea, quæ hæcenus dicta
sunt. Ii namque sumus qui ubique DEVM videmus
atque manibus palpamus, ubique etiam ad piam venerationem
allicimur & rapimur. Ipsas quas circumgestamus ædes, non
D ali-

aliter intueri possumus, quam consecratis in visibile invisibilis ac supremi Entis, templum Basilicum, cui pro ara animus humanus pro dedicandis muneribus omnia ea, quæ habemus, & pro perpetuo lyturgo ipsimet toti sumus. Progrediendum nunc porro & demonstrandum, quid hæc Religio sit, quorsum se extendat, & quid demum à nobis ea postulet vel fieri vel intermit-
ti.

II.

Plura hujus rei dabit sacra pagina, perfectam DEUM colendi rationem exhibens; verum nos illud clarissimum jubar linquimus, & in imperfectam & insufficientem naturalem Religionem inquirimus. Quæ etsi vix ac ne vix quidem pure talis ullibi sit, sed vel gentili idololatria corrupta, vel hæretica impietate depravata, vel denique Christiana Sanctitate illustrata, tamen, quin eam, ut pure naturalem consideremus, nil plane vetat.

III.

In qua acceptione (1.) per *religionem* nihil aliud intelligimus quam *supremi Entis venerationem cum amore & obsequio conjunctam.*

IV.

(2.) *Fundamentum Religionis* dicitur id, à quo Religio habet ut sit, quodque adeo, ad questionem propter quod bene expediendam facit.

V.

Cumque Religio relative ad Civitatem sit consideranda (3) *Civitatis nomine intelligimus coetum hominum, secundum easdem leges viventium, certa ratione moderatum.*

VI.

Ex quibus definitionibus fluunt axiomata.

1. *Quicquid laedit sanctitatem DEI, & Majestatem, id Religionis naturalis esse, minime censendum est.*

VII.

VII.

Verissimum hoc est, ex (definit. 1.) Vti enim subditus, qvⁱ Principem amat, a crimine læsæ majestatis abhorret; ita multo magis Religio naturalis, quæ est veneratio cum amore sanctitatis, bonitatis & Potentiæ divinæ, abhorret a læsione supremi Entis. Est enim veneratio cum amore & obsequio conjuncta.

II.

Nullum fundamentum fundato suo est posterius, & quicquid fundato ut posterius potest concipi, illud illius fundamentum esse nequit.

Patet (ex definitione 2.) fundamentum enim est id, a quo aliquid habet, ut sit tale, quale dicitur, E. omne fundatum a suo fundamento dependet. Id v. quod dependet, jam eo ipse, quo ab aliquo dependet, eo, a quo dependet, est posterius. Si ergo fundamentum posterius velimus dicere fundato, & foret fundamentum, quia fundatum habere essentiam suam ab eo diceretur, & non foret, quoniam fundatum jam prius haberet essentiam suam, quam oriretur a fundamento; quod sane est contradictorium.

III.

Quicquid in natura fundatur immediate, illud citra sacrilegium nemo ad se trahere potest.

Esset enim hoc ipsum naturam jam evertere, horrendoque ausu eam suis perfectionibus privare. Ut ergo subditorum nemo audet regalia principis ad se rapere, vel filius familias parenti bona vi eripere; ita iniquum est benignæ matris naturæ, cui omnes subjecti sumus, in nos operationes, ab homine ad se, tanquam primarium dominum, & absolutum monarcham rapi.

IV.

Ad quodcumque homo naturaliter obligatur, ad id ipsum omnes nullo excepto obligantur.

Omnes enim habent naturam humanam ; id quod ergo ex natura humana fluit, tanquam e fonte, etiam se in omnes eos, in quos ipsa natura, diffundit.

V.

Civitas insequitur demum statum naturalem.

Potest enim naturalis hominis status esse etiam extra civitatem. Civitas enim coetum hominum significat, secundum easdem leges viventium. Ergo naturam humanam, & ipsum etiam statum naturalem supponit. Clarius hæc patent, si credamus Mosi, qui unum tantum hominem aliquando extitisse, narrat. Is v. natura humana præditus fuit, & ex multis hujus unius filiis, & minoribus, conditæ sunt Civitates. Sic ergo statum naturalem superiorem esse civili est evidentissimum.

VI.

Princeps civitatis non est supra Deum.

Ipse namque homo est, & a DEO æque ut cæteri homines esse suum habet, imo, quam habet, auctoritatem.

VII.

Omne id, quod insidiatur tranquillitati publica, est perniciosum; & quo magis quid tranquillitatem civitatis promovet, eo magis ei est conveniens.

Leges enim civitatis tendunt ad tranquillitatem Reipublicæ, quas omnes observare tenentur.

PROPOSITIO. I.

Religio non est Lex Civitatis, multo minus terriculamentum, ad percellendos hominum animos excogitatum, sed vere lex omnibus hominibus ingenita.

Religionem tantum legem Civitatis esse asserit HOBBE-SIVS, isto asserto, pro more suo majestati supparaturus,
Pas-

Passim hoc paradoxum in scriptis suis proponit. maxime tamen in Element. Philosoph. ubi necessarium putat, Religionem dependere a legibus civitatis. Quæ si conferantur cum iis, quæ reperiuntur in aliis locis, sufficienter mentem auctoris explicent. Quid absurdius vel cogitari poterat, quam in controversis rebus Theologicis, rectam rationem esse eam, quæ submittitur, rationi civitatis? ast hæc verba ejus sunt l. c. Absurda! homo obligatur naturaliter ad colendum DEVM (per Propos. 6.) in statu proinde naturali, & ante omnem aliam hominis conditionem, cultus divinus locum habet; Civitas vero demum statum naturalem insequitur (per Axiom. 5.) Leges vero civitatis regendæ potissimum & administrandæ, relative ad civitatem se habent. Prior ergo cum sit Religio civitate, qui civitas Religionem ipsam constituere, ac alterius princeps rem in natura humana, fundatam citra sacrilegium ad se rapere potest. Evidens ergo est Religionem legem civitatis non esse.

Parallela sunt, quæ tradidit Machiavellus. Religionem tanquam inanes fabulas, & terriculamenta ad percurrendos hominum animos excogitata, ridendam, & de ea non aliter statuendum esse asserit, quam de Comædiis, in quibus talem quisque personam assumat, quam sibi convenire existimat, cum Religio sit in se indifferens, ad solam plebem coercendam conficta. Sive vero Machiavellus serio hæc scripserit, sive non probarit, tantum ostenderit malefacta; sufficit thesin ipsam sanæ rationi aperte contrariari. Datur lex naturæ, quæ obligat homines (per Propos. 4.) atque ista ab utilitate non dependet (per Corollarium Propos. 5.) Sed hominem ante civitatem, in statu naturali obligat (per Propos. 6.) Non ergo id, quod natura nobis inplantavit, pro fundamento utilitatem principis habere, ac de cætero nefandis imposturis & fraudibus niti potest. Secus enim & naturalis foret, & non foret, sancta simul & vera, & tamen etiam fraudulenta, efficta, impia, obligaret homines, & non obligaret, imprimis prudentes, imo coleret DEVM, & non coleret, cum omnis cultus ultimato tandem acquiescat, in callide intenta salute Principis.

Rectius ergo Religio naturalis lex est. Homines enim sumus, & dependentes a DEO, Ergo natura obligamur, imo omnes (per Corollarium Prop. 6.) Tam ergo naturalis est Religio, ut hominem vix possis rationalem concipere a DEO creatum, sine dependentia, sine æstimatione Entis, supremi, sine Religione. (Vid. Cap. Sup. Axioma 4. & 5. Proposit. 4. 16.)

PROPOSITIO. II.

Fundatur proxime Religio non in potentia divina, multo minus in socialitate, minime dissidiis hominum, sed ἐν τῇ ὑπεροχῇ, atque bonitate divina.

Non immerito carpit HOBBIUM GERHARDVS de VRIES, quod religiosæ venerationis fundamentum revocet ad irresistibilem DEI potentiam. Etsi vero fundamentum quoddam remotum esse ultro largiamur, tamen Propositionis veritas est evidens, tum quia Religionem, venerationem cum amore & obsequio conjunctam dicimus (per definit. 1.) tum, quia sic lex naturæ formaliter consisteret in metu servili, jamque honesta fierent, non amore virtutis sed formidine pœnæ. Peslime ergo Veteres: Primos in orbe DEOS fecit timor. Rectius dicimus, hominem a Deo optimo, tanquam microcosmum dependere, quæ omnia, quæ habet, & quibus fruitur. Cumque dependeat a DEO modo, rationalitate maxime conveniente (per Axiom. 5. cap. sup.) non potest non venerari eximiam ὑπεροχὴν, & multo magis bonitatem, eoque ipso ad cultum, erga tam benignum & clementem DEVM impelli.

Recedunt a sententia ista illi, qui putant, uti morum in genere, ita potissimum etiam Religionis fundamentum unicum esse societatis civilis culturam, præpostere plane Ethicam Politicæ subordinantes. Verum in salvo res est. Nullum fundamentum suo fundato est posterius, & quicquid fundato ut posterius potest concipi, id ejus fundamentum esse nequit, (per Axiom. 2.) Societas vero ipsa Religione est posterior: Religio enim naturalis

ralis

ralis est (per Propof. 6. Cap. Sup.) Societas vero statum naturalium insequitur (vid. Ax. 5.) altius ergo petenda sunt Religionis fundamenta, & ex ipsa rationali natura desumenda. Optime PVFENDORFF: *id officium cuiuslibet inheret, quatenus creatura DEI, mente prædita, existit, eoque insolubili nexu animam ratione præditam consequitur - - Ex hoc autem, & quia Religio ad Deum refertur, consequitur, ad hanc exercendam non necessariam esse per se conjunctionem plurium hominum.*

PROPOSITIO III.

Religio potestati civili subiecta esse non potest, nec potest Princeps Religionem talem vel talem imperare.

Naturalis enim est, & quidem quatenus est Religio, hoc est, veneratio cum amore & obsequio conjuncta (per definit. I.) majestas vero posterior est civitate, & civitas ipsa posterior statu naturali, in quo quatenus degunt homines, civili imperio obnoxii non sunt. Vt ergo civitas ipsa, naturalem statum sequens, refertur ad venerationem & amorem Principis, ita quoque veneratio ista civilis est subordinanda venerationi naturali, qua obligatur homo principi summo, DEO, quia Princeps non est supra DEVM (per axiom. 6.) Principem ergo, qui collocat supra Deum, lædit DEVM, & ejus Majestatem. Majestatis vero divinæ veneratio cum fundetur in essentiæ nostræ dependentia, & hæc ipsa sit Religio; impossibile est inferiorem DEO principem DEI superioris Naturam posse induere, & Religionem præscribere, eoque ipso obligationem quæ in dependentia essentiali fundatur, suam facere. Optime ergo PVFENDORFF. nemo velut suo jure, a me postulare potest, ut ad ipsius potius, quam ad proprium judicium, DEVM colam. Nescia est Religio imperii humani, atque coactionis, tam que impossibile est eam cogi, quam impossibile est cogi assensum.

Libertas ista Religionis non est extendenda ultra id quod nobis injungit naturalis Religio, vel speciale quoddam præceptum
ipsum

ipſius DEI, q̄ualia ſuppeditat revelatio Chriſtianiſ. Potiſſimum vero haëtenus dicta ſpectant ad Religionem internam, naturalemq̄ve obligationem ad pie, ſanëte & ſobrie ſentiendum de Deo. Cæterum, q̄va peculiareſ hominum de cultu divino differentiaſ, diſtingvendum inter actus intellectus & voluntatiſ. Illi q̄vales ſunt credere ſcire, ſentire, opinari de DEO, & rebus diviniſ, ſimpliciter omneſ reſpuunt imperium ſuperioris, q̄via non agnoſcunt imperium ipſiſ hominiſ, eo q̄vod intellectus ipſe libertate omni deſtituatur: q̄vod vel inde patet, q̄vod ſæpiuſ ea ſciamuſ, & credamuſ, q̄væ vel neſcire, vel non credere optamuſ Bene proinde MINVTIVS FELIX. de Epicuri de grege porciſ aſſerit, optare eoſ magiſ q̄vam credere, ſe nihil eſſe poſt mortem: Haëtenuſ, ergo Religio liberriſa eſt, adeoq̄ve ſvadenda non cogenda. Ad actioneſ vero voluntatiſ exteſnoſ q̄vando perventum eſt, tum illæ, q̄vatenuſ in civitate ſe exerunt, utiq̄ve imperio Principiſ ſubjectæ ſunt, modo non ſimpliciter fundentur in naturali Religione & recta ratione, q̄vales ſunt: DEUM invocare, laudare, & preceſ fundere. Homineſ namq̄ve a abdicata naturali liberrate, voluntateſ ſuam Principi ſubmiſerunt, ſed in illiſ potiſſimum, q̄væ ad finem civitatiſ, nempe tranquillitateſ & ſecuritateſ pertinent. Cum autem Religioniſ exercitiuſ ex ſe, & primaria intentione non intendat hanc ſecuritateſ, ſed ante ſecuritateſ talem hominum in civitate, imo ante ipſam civitateſ ſit, circa eandem Religionem q̄vatenuſ nimirum eſt actus naturaliter homini competentiſ, voluntateſ Principi nec ſubmiſerunt, nec ſubmittere potuerunt. Inutile proinde ac abſurdum eſt, aeq̄ve ac impoſſibile, q̄vod multi à ſubdiſiſ velint, ita ſubmittendam eſſe principiſ voluntateſ ut ad arbitriuſ principiſ etiam promittant velle amare DEUM, in idoliſ confidere, aut pluſ ſidei Regi, q̄vam DEO tribuere etc. Pudeat ergo Romanæ Eccleſiæ Politicoſ, q̄vi tantæ ſunt impudentiæ, ut non tantum promiſſionibuſ, hypocriſiſ ſuæ Religioniſ conciliant, fraudibuſq̄ve homineſ, q̄vandoq̄ve infirmoſ, q̄vandoq̄ve vix ulli veræ Religioniſ addictoſ, ad exteſnam ſuæ Religioniſ profeſſioneſ rapiant, verum etiam ex-
il-

exiliis, imo suppliciis & tormentis cogere tentent, quo ipso jam pridē apud omnes emunctioris naris homines, turpissime sese dederunt. Hæc vero dum dicuntur, non negatur, convenire summis potestatibus jus circa sacra, & hæc ipsa aliquatenus ab illis dependere. *Primo* namque Princeps id agere debet, ut moneat Cives de excolenda sancta Religione. *Secundo*, id etiam agere potest ac debet, ne actus externi, quibus destruitur aut universa Religio, aut primaria ejus capita, committantur. Hic sane Religio ac Cultus perversus, vel etiam Atheismus cœercendus est. Credere, Mundum esse DEUM, assentiri propositioni impiæ; non est DEUS, sunt actiones intellectus, & à poena civili immunes; sed coinquinare animos aliorum hominum, publica professione, hisce absurditatibus, easque scriptis publice disseminare, est actus externus voluntatis perversæ, adeoque jam hæctenus Religio utique subjacet potestati, & nullo modo est deneganda principi auctoritas circa eam. Non ergo sub specioso liberæ Religionis titulo, licitum est dogmata quæcunque proponere, aliis suas sententias scriptis propinare, & impiis quandoque opinionibus, actu voluntatis perversæ, plebem potissimum imbuere, & seducere. Si dicas jure sic potuisse Synedrium Hierosolymitanum prohibere prædicationem Evangelii de IESU CHRISTO, & peccasse Apostolos, quando contra præceptum Synedrii, populo Evangelium prædicarunt; attendas ad auctoritatem DEI præcipientis, ejusque ferium mandatum, quod non temere ab Apostolis jactatum fuisse testantur signa & miracula plurima, quibus vocationem suam sufficientissime probarunt. Interim maxime notatu dignum, nunquam rebelles vel criminatores Majestatis extitisse, sed in omnibus reverentiam Magistratus adeo observasse, ut contra furores Satanæ non aliis usi fuerint armis, quam heroica patientia, & indefessis pro conversione Magistratus precibus. Ritus vero ad externam Religionem spectantes quod concernit, si impii non sint, utut in eos aliquod jus conveniat principi, tamen cum plebs eos quandoque à substantialibus Religionis discernere non possit, rectius faciet, si scrupulosas Conscientias subditorum non efficiat, eoque ipso sibi in conscientias nihil arroget, imperii, nec

E

se

se ipsum odiis & quandoque insidiis subditorum, Rempublicam
 vero seditionibus exponat. *Tertio* Princeps obligatur ut Religi-
 onem defendat, eiqve à maleferiatis vim inferri non patiatur.
 Est enim Religio arctissimum vinculum societatis, quo sublato,
 vita hominum stultitia, scelere, & immanitate complebitur. Prin-
 cipis ergo est intemeratam illam servare, ac turbatores, & quotquot
 sancta illius adyta, impiis verbis vel etiam factis conspurcant, pu-
 nire. Qua de causa graviter monet LIPSIVS; serio serio hoc imbi-
 bendum esse; nihil esse in rebus humanis Religione præstanti-
 us, eamque summa vi oportere defendi. *Quarto* tandem ne-
 cessarias impensas & sumtus ad cultum requisitos suppeditare
 obligatur. Eleemosynis namque utut quandoque sustentatam
 fuisse Religionem deprehendamus; tamen cum sint instabiles &
 incertæ, necessarium videtur certa stipendia dare iis, qui rebus
 sacris sunt præpositi. At hæc omnium optime ad Magistratum,
 tanquam patrem civitatis spectant, qui proinde personis eccle-
 siasticis, de salariis, immunitatibus & pro conditione circumstan-
 tiarum de fundis prospiciat. Modus vero servandus est, ne
 bona concessa minora sint, quam quæ sufficiunt ad honestam su-
 stentationem cum aliqua etiam auctoritate conjunctam; vel tam
 magna, ut ex illis Respublica detrimenta patiatur, ut apud
 Romano Catholicos videmus, Statum ecclesiasticum ut plurimum
 divitiis non tantum æquare politicum, verum etiam superare,
 & præpostero modo, ipsi quandoque principi, leges præscribere.
 Exempla ex Historia recensere nostrum non est. In sola Gal-
 lia, Clerum haurire redditus ultra centum centies mille thalerorum,
 testatur de LA CROIX Geograph. Germaniam vero nostram Ar-
 piscopatibus, Episcopatibus, Abbatiis, & infinitis bonis ecclesia-
 sticis refertam, omnes videmus, Coronidis loco adjiciemus, quæ
 habet CONRINGIUS: * in qualibet bene constituta republica
 tanta debet esse bonorum Sacrorum vis & copia, quæ sufficit sacris
 obeundis sacrorumque ministris honeste & cum auctoritate quadam
 alendis. Igitur de illis quidem bonis sacris nihil esse per tributa
aut

* ad Lampad. p. 3. c. n. 843.

aut alias protestationes detrahendum, facile apparet, utpote cum detractio illa non possint non sacra capere aliquid detrimenti. Ceterum si bona illa sacra magis fuerint opima & superflua, omnino & illa debere inservire necessitatibus Reipublicæ non minus atque alia, manifestum est.

PROPOSITIO. IV.

Non decenter secundum naturam colitur DEUS, nisi colatur unus & solus, & eo ipso, quo vel non unus colitur, vel alius præter eum, cultus honore afficitur, desinit esse Religio & veneratio, ac in crimen læsæ majestatis divinæ degenerat:

Unum namquæ est Ens supremum & independens, (per Propos. 1. sup. Cap:) Religio vero est Entis supremi veneratio, cum amore conjuncta, (per definit: 1.) E. qui unum DEUM non colit, jam recedit ab actu religioso, qui naturalis est hominibus, si vero præter unum DEUM colatur alius quis, qui non est DEUS; quid aliud ille actus religiosus est, quam horrendum monstrum? Sane si Astarten cum mundi arbitro jungamus, colimus DEUM verum à quo habemus esse nostrum, eundemque ob *ὑπεροχὴν* summam veneramus: ei tamen, dum aliquid aliud adiungimus, *ὑπεροχὴν* istam denegamus, quia aliud Deastrum eo honore afficimus, qui ex eminentia DEI resultat, & quo supremum Ens tantum afficiendum esse, natura docebat. (per proposit. 6. cap. super) Est ergo talis actus contradictorius, lædit DEI majestatem, & consequenter Religionis naturalis esse minime est censendus.

Non est, quod quis Religionem Gentilium, objiciat, Polytheismo undiquaque conspurcatam. Ipsam namque Religionem naturalem horrendo modo fuisse corruptam & depravatam, non tantum Apostolus Paulus testatur, verum etiam recta ratio sufficienter monstrat. *Abhorret, iudicio accuratissimo Magnifici Dn. ROEHRENSEE, * a divina perfectione, plures uno Deos statuere vel colere, hominesque reddit dubios, ut incerti ambigant, quem Deum venerari, aut cujus opem implorare debeant.* Doctri-

E 2

nam

* *Prud. Moral. p. 472,*

nam Sapientum gentilium de uno Deo recitare opus non est.
Sufficiat testimonium * MAXIMI PHILOSOPHI : *unum esse
Deum, summum atque Magnificum, quis iam mente captus neget
esse certissimum.*

De Trinitate, quam fide Christiana credimus, & sancta Re-
ligione veneramus, paulo aliter sentiendum. Etsi namque plu-
rimi, natura cognitam esse asserant, & potissimum POIRETTVS, **
methodo demonstrativa, e ratione eam probare voluerit; tamen
rectius dicitur, tantum mysterium naturam nostram corruptam
longe superare, etsi forte diffidendum non sit, in statu perfecti-
onis, (quem aliquem fuisse sana ratio dicitur) eam naturaliter
fuisse cognitam.

Alium præter Deum colunt, qui in locum Dei, imagines,
& sculptilia & alia simulacra substituunt, adeo majestati divinæ
exosa, ut omnium maxime, Supremum Numen ad iram com-
movere potuerint, id quod toties sacra testatur pagina, exem-
plo Israelitici populi, plane ad idololatriam proni. Nec meli-
ores hodiernum existunt, inter Christianos plurimi, qui etsi Deo
vero, cultum non denegent, tamen eidem Angelos & Sanctos
addunt non tantum, verum etiam conspectis statuis, picturis,
genua flectunt, aliisque internam erga hæc ipsa manufacta reve-
rentiam ostendunt. Quod ipsum apud Romanos hodiernos fi-
eri, quotidie videmus, quascunque demum ad palliandam sen-
tentia suæ macritudinem adhibeant phaleras. Vt vero impium
est, Deo jungere imagines, ita maxime concessum, nec contra
Religionem naturalem, servare monimenta, quæ de vera pietate, &
interna æque ac externa veneratione erga supremum Numen
nos commonefaciunt. Quæ uberius explicant Theologi.

PROPOSITIO. V.

*Omnis cultus crudelis & ridiculus, maxime vero simu-
latus, est contra Religionem naturalem.*

Vene

* Epist. ad Aug.

** Cogit. Rat.

Veneratio enim est cum amore conjuncta. Sed nec veneratio, nec amor, crudelitatem involvit. Uti v. naturalis Religio non destruit naturam, ita quoque ab omni crudelitate est remotissima. Multo magis modus colendi DEVM ridiculus, pugnat cum majestate & Sanctitate divina, quæ venerationem, sibi etiam convenientem postulat. Maxime vero contradictorius prorsus est cultus simulatus. Ad Religionem enim homo naturaliter obligatur, (per Propos. 6.) & quidem vere, non per solam apparentiam, (vid. Propos. 4. sup. Cap.) Omnes ergo, nullo excepto obligantur ad verum talem cultum, in natura fundatum præstandum, (per Axiom. 4.) qui vero Deum simulato afficiunt, nec vere Deum venerantur, nec amant, nec naturalem obligationem observant, atque sic universam Naturalem Religionem, plane destruunt.

De cultu crudeli multa dici possent. In primis *περὶ τῆς αὐθροσύνης*, quæ innumeram multitudinem hominum hausit, & hodiernum consumit. De Molocho Carthaginensium constat, eum adeo in viscera populi sævisse, ut ne quidem liceret peregrinos infantes pro suis substituere, nisi iram dei truculenti in se derivare voluerint. Sardinia incola, senum sanguine Deos placare studuerunt. Peruviani intactas virgines & tenellos, gratissima censent diis sacrificia. Massilienses, ut pingvia offerrent piacula, homines in cædem saginarunt, iisdemque contribules suos Numini reconciliare sategerunt, plane contra puram naturalem Religionem, quæ amorem tantum, & animi submissionem flagitat. Cæterum gentiles homines, tam cruenta Religione Deum colentes magis deplorandi sunt, quam culpandi. Agnoverunt sane isti, se æque ac majores suos deliquisse in Dei bonitatem ac justitiam, adeoque præter venerationem ac amorem secundum pure naturalem Religionem, se obligatos esse ad justitiam divinam, ejusque iram prorsus intolerabilem placandam. Agnoverunt porro non alio vitam hominis, quam morte hominis redimi posse, exemplo Druidarum apud JVL. CAES. * quibus rationi prorsus vide-

E 3

ba

* de bell. Gall.

batur consentaneum, ut, quæ natura peccaverat, de suo hostiam præberet. Bona quidem intentio, bonus finis. Sed miseri, non Deo, sed maligno Genio litastis! Feliciores sumus Christiani, qui oblatam scimus pro placanda justitia & ira divina hostiam, de genere humano, verum non tam invalidam, & Deo ipso exosam, verum præstantissimam, divinitatis plenitudine refertam, infinite validam. Sed taceat hic nostra ratio, & in sola admiratione acquiescat, ac sanctiore quâdam, quam philosophica lingua est, hæc, quæ ὑπὲρ ὄντων sunt, edisserat.

Ridiculi cultus specimina adducere, vetat cui studemus brevis. De simulata tantum Religione tribus adhuc verbis. V. sitatissima nunc est, inter eos, qui maxima auctoritate non tantum pollent, verum etiam, qui jure quodam de se dici volunt.

Solus sapit, reliqui volitant velut umbræ, etsi, si dicendum quod res est, in opinione sua infatuati sint. Certe, non negant isti homines Religionem, nec ob internum testimonium naturam ejurare possunt. Quid vero in Religione simulatio? nã, hæc si hic obtineat, de ista profus conclamatum est. Interiori Religione isti homines dedecus cordis abscondere cupiunt, graviter in omniscientiam Entis supremi impingentes: exteriori vero cultu, Religionem & in comædiam & jocos immutant, ac Deo ipsi, gesticulorum more, mimis illudunt, & sic sanctitatem, Bonitatem & infinitum amorem DEI præfracte pedibus conculcant. Audiant sapientem CATONEM:

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

PROPOSITIO. VI.

Etsi naturaliter obligemur, ad colendum Deum, tamen omnes etiam naturaliter ita comparati sumus, uti, si nostram conditionem intueamur, fateri necesse habeamus, cultum nostrum divinum, quatenus naturalis est, esse admodum imperfectum, perfectioremque magis esse statui nostro convenientem.

Na-

Naturalis obligatio ad colendum Deum, sæpius demonstra-
ta est; ulterius nunc ad intimiora Religionis penetrandum est.
Cautè vero hic procedendum, ne in uberrimam Theologorum
messè, falcem, (quod ajunt,) immittamus. Hoc scimus ex
ratione, Religionem esse venerationem cum amore ac obsequio
conjunctam. Ast, qualem Deo debebimus venerationem, &
quonam testabimur obsequia nostra & amorem? De obsequio
res videtur facilior, si illud in observatione honesti, & averfatio-
ne turpis collocemus. Qualia, vero tandem Amoris edemus
documenta? Non sane ea, quæ nobis videntur appetibilia, pro-
tinus & Deo talia existunt. Augetur hæc difficultas, si nosmet
intueamur & tales nos non amplius reperiamus, quales sumus a
Deo, deprehendimus nos vitiis inquinatos, quotidie magis læde-
re violatione connatorum præceptorum supremum Numen,
quam amore, essentiae nostræ convenientissimo, per supra dicta,
prosequi.

Ἄλογα proinde sunt, quæ Propositioni nostræ contrarian-
tur, apud notissimum Anglum HERBERTVM, qui usque adeo
adulatur humanæ naturæ, atque Religioni naturali, ut eam per
omnia, ad omnia sufficientissimam esse dicitet. PETRVM
CHAVVINVM vero non satis demirari possumus, qui sola natu-
rali Religione, homines ante diluvium æternam salutem consecu-
tos esse, confidenter asserit.

COROLLARIUM.

Pædagogus ergo est Naturalis Religio ad revelatam.

Dum enim imperfectionis nos admonet & magnæ infirmi-
tatis intellectum & voluntatem convincit, utique jubet altiores
scholas adire, quæ istum defectum suppleant, & medelam quæ-
rere, quæ morbos animi curet. Quare etiam in scriptura propter
naturalem Religionis notitiam, Ethnici dicuntur ἀναπολόγη-
τοι.

PRO-

PROPOSITIO VII.

Nulla datur Religio in Mundo, quæ naturali magis sit conveniens & conformis, quam Christiana, ut est talis, quæ nullo prorsus in capite naturalem Religionem evertit.

Omnes percurrere, quotquot in orbe existunt Religiones, a nobis quis postulabit? Christianam tantum Religionem cum Judaica Mahumedana, & gentili conferemus, quo insignis illius, præ istis, prærogativa, & cum naturali Religione suavissima harmonia appareat. Absit vero, sanctæ Judaicæ Religionis, quæ Christiana ipsa est, a nobis blasphemia; de corrupta loquimur, (etsi non diffiteatur CHAVVIN,* etiam illam, non per omniam naturalem fuisse) quam innumeris fabulis & commentis, & absurditatibus, prodigiosam esse quis ignorat? quandoque in sanctitatem DEI & majestatem injuria, quo ipso naturalis Religio evertitur. (per Axioma 2.) De Mahumedana magis adhuc a naturali Religione recedente, plura dici possent; Sed opus non est, Unum tantum supponatur, quod hæctenus a nemine negatum novimus, eandem e Judaismo, Gentilismo, & tandem Christianismo absurde conflata esse, ea vero, quæ habet a gentilismo, vanæ mentis vaframenta, si ad commenta Judaica ponantur, quid inde resultat, quam innumerarum contra Religionem naturalem absurditatum colluvies. Paucula, quæ a Christianismo habet, sufficientia non sunt, ut ab innumeris contradictionibus eam liberent. Accedit adhuc, quod tota tota nitatur imposturis ac fraudibus, arma spiret, & ad effundendum sanguinem facta videatur, præterea nil masculi habeat, sed plurima proferat commenta, absurda, ridicula, ad quæ tamen amplectenda, nulla relicta inqvirendi libertate homines adigit. Gentilis tandem Religio, quæ a naturali Religione probe distingvenda est, quid aliud est, quam foetidarum dogmatum scabies. Colit Deos, non Deum, quod vel unicum naturalem Religionem evertit (per Proposit. IV.) Crudelis est, & in sanctitatem divinam impia, quippe sanguine hu-

** de Rel. Nat. lib. 2. Cap. V.*

humano, ludis & saltationibus, spurcitie plenis, diis litans. Quare & SENECA, ipse homo gentilis, in libro, quem contra superstitiones edidit, ab * Augustino citatus, de ritibus crudeliter turpibus dicit; *se ipsi in templis contrucidant, vulneribus suis ac sanguine supplicant, si intueri cui vacet, quæ faciunt, quæque patiuntur, inveniet tam indecora, tam dissimilia sacris, ut nemo fuerit dubitaturus, furere eos si cum paucioribus furerent; nam sanitatis patrocinium insanientium turba est. Plura vis? LACTANTIVM ** per integrum librum differentem audias. Enumerabit Veneris plura Adulteria, quam partus: leges versus: *Tantum Relligio potuit svadere malorum, Quæ peperit saepe scelerosa atque impia facta. Nonne satius est, pecudum more vivere, quam Deos tam impios, tam profanos, tam sanguinarios colere? quid potest esse his hominibus sancti, aut quid in profanis locis facient, qui inter aras Deorum summa scelera committunt.* Equidem animus fuit per totam dissertationem parcius adhibere summorum virorum testimonia; hic tamen mihi temperare non possum, quin denuo adducam SENECAM, ritus gentilium ita deridentem: *ille viriles partes sibi amputat, ille lacertos secat; ubi iratos timent, qui sic propitios merentur? Dii autem nullo coli debent genere, si hoc volunt. Tantus est perturbatae mentis, & sedibus suis pulse furor, ut sic dii placentur.* Una ergo superest Religio Christiana: sancta hæc est, Deum unum colit, pura mente veneratur, omnium virtutum, etiam illarum, quæ externa quadam vi imperari nequeunt, est auctor & incitamentum; purissima, castissima, pia, modesta, benigna, tamque stupende in omnibus virtutibus prosequendis harmonica, ut naturam ipsam superet, & olim jam ejuratos sui hostes in admirationem converterit. Plura dabit cum *** GROTIUS, **** HVETIVS.*

PROPOSITIO. VIII.

Nulla Religio statui civili tam est conveniens, quam Christiana, & potissimum quæ depravata non est, sive Lutherana.

F

Gran-

* L. 6. de Civ. Dei.

** de falsa Relig.

*** de Verit. Relig. Christi.

**** demonstr. Ev

Grandia utut hic suscipere videamur, tamen freti bonitate causæ, quid impedit probationis demonstrationem? Omne id, quod repugnat tranquillitati Reipublicæ, ei que insidiatur, ei conveniens esse non potest (per Axioma VII.) si proinde demonstratum erit, insidiari omnes Religiones tranquillitati Reipublicæ, sola excepta Lutherana, res erit in salvo. Retinebimus quatuor classicas in orbe Religiones, Gentilem, Judaicam Turcicam & Christianam, & hujus potiores in Romano Getmanico Imperio, quæ reperiuntur, differentias, cum omnium Religionum nævos ostendere velle, Augiæ sit suscipere purgare stabulum.

De gentili evidentissima res est, eam occasionem directe dare ad scelera, quæ unicam esse Reipublicæ pestem, quis negat? Audiamus * JUSTINVM MARTYREM: quid Tu, cum Græcus sis, filio succenses, si Jovem imitans tibi insidiatur, & nuptias tuas furatus est: quid dicendum de ebrioso Baccho, mulieroso Hercule, impioque in fratrem Romulo? anne aliud potest svadere Religio, quam imitationem Deorum, quæ tamen talis, tam perniciosa est Reipublicæ, ut homines nil tam insociabiles reddat, quam horum Deorum imitatio, qui tamen laudantur, commendantur, adorantur, & sanctissimis verbis describuntur.

Judæi, etsi omni Magistratui ad admirationem usque subjecti sint, tamen tanta veneratio & Pietas non fuit ex Principiis Religionis, potius ex formidine pœnæ, de cætero, ex animo omnibus Christianis infensissimi, & Romano Imperio omnes maledictiones, & minas divinas imprecantes. Utut vero dandum, Judæos, si forte principi de sua gente iterum parere contingeret, eundem utique omni pietate profecuturos, tamen pro ista rerum conditione & statu, Judaica Religio statui Reipublicæ non usque adeo est conveniens, quia injuria est in Religionem, & de se libenter læderet tranquillitatem Reipublicæ, modo pressa undique lacertos movere posset.

Muhamedana Religio etsi a nefario Impostore Muhamede potissimum ad amplificationem Imperii conficta, & tota politice constructa sit, statumque civilem mire adjuvent dogmata Alcorani,

* *In Orat ad Græcos.*

ni, de Fato, de præmiis illorum qui in Bello, pro ampliando Regno suscepto, impigre moriuntur, de prohibitione omnium controversiarum de capitibus Religionis, concessa Polygamia, &c. tamen adeo malignus Muhamedi genius contra se ipsum est, ut primarium pro amplianda Republica, de Fato, caput, jugulum Status civilis petere possit, directe & perse. Sane si nemo moritur ante fatum, etsi se immergat periculis, si ea omnia Deo sunt probata, quorum felix est successus & eventus, quid non licebit, quid tentare impium erit? narrat Cæsareus olim Legatus BVSBE-
QVIVS *in Epistolis: Agam Turcorum de seditioso Selim in patrem Bajazeth statuisse; de seditionibus ante eventum vix ferendum esse judicium, eo quod Religio Turcarum doceat, ex eventu esse judicandum de eo, quid in ejusmodi actionibus justum fuerit quid injustum, quod ipsum quidem, si non insidiatur majestati & Reipublicæ tranquillitati, quid tandem ei contrarium dixerimus?

Supereft, ut pro mira harmonia Religionis Christianæ cum statu civili pauca dicamus. Est ea naturalis, imo est naturalis, illustrata magis & perfecta: bene novit, voluntatem Principi in omnibus, quæ non aperte sunt contra legem naturalem, atque in Deum impingunt, subjiciendam esse. Inculcat sedulo, non tantum reverentiam Magistratus, census, tributa, vectigalia, verum etiam patientiam & constantiam, in adversis, in illata vi & injuria. Quid multis? ne mica in tota Religione Christiana, quatenus est talis, reperitur, quæ lædat tenerrimum Majestatis oculum.

Sed notanter dicimus Religionis Christianæ, quatenus talis est: si namque in eos omnes attentos convertamus oculos, qui sancto isto nomine insigniri cupiunt, plurimos deprehendemus a sanctitate præceptorum Religionis Christianæ, imo a naturali Religione multum recedere. Plus dicendum: Illi, qui a sancto IESU nomine dici cupiunt, docent, *principem, cetera legitimum, si a quibusdam, præsertim doctis, Tyrannus declaretur, occidere, esse licitum, exemplo JOHANNIS MARIANÆ, de Instit. Princip. qui tamen liber, tandem Parisiis flammis ultrices expertus est, & simul hos homines imposteros cautius mercari docuit. Specialia exempla*

* Confer. Lonicer. de reb. Turc. Tom. 1.

pla moliminum Jesuiticorum, adducere opus non est, nota nam-
 que sunt lippis & tonsoribus sanguinolenta, in Reges etiam, & Princi-
 pes confilia, parricidiorumque horrenda ad Cælum elatio. GE-
 ORGIUS HORNIUS * hic dicat, quid de ista Philosophia, vel Re-
 ligione, vel quo tandem titulo magis paradoxon appellare velis, sit
 habendum: *Reputent ergo secum principes atque rerum domini, quo-
 tus quisque illorum per hancce Philosophiam vita sua securus esse que-
 at! non Protestantes securi sunt, quia hoc ipso, quod Romano Pontifici
 non obtemperant, pro Tyrannis reputantur: non Romanensium sacris ad-
 dicti, quia e trium, quatuorve Virorum sententia atque decreto, illis
 aut vivendum aut moriendum est.* Plura sunt, quæ Romani docent,
 cum statu civili aperte pugnantia. Infallibile & mentiri nescium
 Ecclesiæ caput BONIFACIUS, VIII. in Bulla: VNA SANCTA
 hæc pronunciat: uterque gladius est in potestate Ecclesiæ; Ut
 impia summorum Pontificum, in Majestatem facinora, quæ sa-
 cræ leges Ecclesiæ sunt, non attingamus. Quid magis pernicio-
 sum est, aut quid jugulum magis tranquillitatis, Reipublicæ pete-
 re potest? Non finis ἀσυφόνων cum statu civili. Juramentis
 ludere, iisdem hominibus imponere; hæreticis (quos putant) fi-
 dem non servare, Conscientiis vim inferre, omnia sunt ad sediti-
 ones, Bella & tumultus incitamenta: Transeant reliqua; pernicio-
 sa exemptio Episcoporum ab imperio civili, periculosa divitiæ, &
 piæ, uti loquuntur, fraudes, impiæ maxime.

Si qui præterea sunt; qui fatalem rerum omnium necessita-
 tem asserunt, Majestatem tantum, pro institutione humana ha-
 bent, non sane tam convenientia docent statui civili, quam illi,
 qui dicunt, Majestatem esse a Deo, eique in omnibus, quæ Deum non
 lædunt, parendum, & fatalem rerum necessitatem improbant.

Plura dici possent: sed in præsentî sufficiat, hæc, ὡς ἐν συ-
 νόψει dixisse. Cæterum argumenti ubertas concisionis nostræ
 Tractationis ratio est, quam L. B. æqui bonique consulat, memor,
 de industria, plura conflictui publico servata
 fuisse.

* *dissert. de Tyrannide, dissert. 8. Inst. Polit. p. 123.*

Cap. 1. §. 10. lin. 24. pro *horum*, leg. *horum*. lin. seq. pro *videntur*, evidenter. Prop.
 I. pro *aliquot* 1. *aliquod*. Cap. 2. in syn. lin. antepen. pro *sententia* leg. *sen-
 tentiam*, §. VI. post axiom. 1. del. *Num. VII. Axiom. 2. lin. 6. pro ipse* 1. *ipso*.

Coll. d. ss. N. 70, lin. 8. 65